

NÁZEV ŠKOLY:	GYMNÁZIUM JOSEFA JUNGMANNA LITOMĚŘICE, Svojsíkova 1, příspěvková organizace
ČÍSLO PROJEKTU:	CZ.1.07/1.5.00/34.1082
NÁZEV MATERIÁLU:	VY_32_INOVACE_4B_01_Počátky filozofie
TÉMA SADY:	Filozofie, religionistika, náboženství
ROČNÍK:	4. ročník, oktáva
DATUM VZNIKU:	Červen 2013
AUTOŘI:	Luboš Nergl, Andrea Skokanová

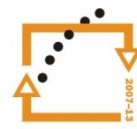
evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Počátky filozofie

Anotace:

Výukový materiál je určen pro předmět základy společenských věd ve 4. ročníku.

Materiál obsahuje texty z učebnic určených převážně pro výuku na vysokých školách, jen výjimečně obsahuje jiné texty. Texty nemohou nahradit soustavný výklad dané problematiky, jejich funkce je motivační k dalšímu studiu zejména uvedených titulů. Zároveň je úloha textů inspirativní k frontálním diskusím a skupinovým debatám. Výše zmíněné inspiraci slouží otázky a úkoly.

Žáci si mohou texty vytisknout, stáhnout do mobilu či tabletu, mohou si je převést do otevřeného formátu, opatřit poznámkami, napsat odpovědi. Rovněž během vyučovací hodiny lze texty promítnout dataprojektorem na plátno.

Časová náročnost: 2 vyučovací hodiny týdně.

Přístup k internetu není bezpodmínečně nutný, jen některé úkoly odkazují na elektronické zdroje.

Ivo Tretera: Nástin dějin evropského myšlení

Řecká mytologie ještě před vznikem filozofie kladla otázku zdánlivě nikoli nepodobnou budoucímu filozofickému tázání po počátku a principu veškerenstva, avšak vyhrocovala ji spíše na způsob tázání náboženského ptajíc se, odkud má toto vše jsoucí svůj původ? I odpověď dávala v duchu polytheistického, tedy náboženského názoru na svět. Poskytovaly ji tzv. kosmogonie neboli bájeslovné nauky o počátku světa: svět vznikl díky božstvům. Jak vznikla božstva? Na tuto otázku odpovídaly tzv. Theogonie - mytologické nauky o počátcích bohů. Odvozovaly jedna božstva z druhých, až položily na samotný počátek všeho: „chaos“ v původním významu jakousi „zející průrvu“ (od řeckého chaskein - býti otevřen, zeti), tedy prázdný prostor, teprve v pozdějším významu nerozrůzněnou, neuspořádanou směs elementů, zmatení živlů. Tento chaos jako nedozírná a obludná neuspořádanost Řeky jistě děsil. Postupně se u nich prosazovala tendence nahradit chaos kosmem, neuspořádanost uspořádaností, řádem, jinak řečeno: učinit veškerenstvo rozumově přehledným. To byl přechod od „mýtu“ k „logu“, od báje, pohádkového vyprávění (mythos) k rozumu (logos), od mytologie k filozofii.

Na přelomu 7. a 6. století před naší érou došlo takto i ke zrodu filozofického myšlení. Nejpříhodnějším místem pro vznik tohoto nového, nemytologického názoru na světě byla především města na západním pobřeží Malé Asie (nynějšího Turecka), která byla kolonizována řeckým kmenem Iónů. Maloasijská iónská města byla nejen přirozenou obchodní křižovatkou mezi Řeckem, Asií a severní Afrikou, tj. mezi tehdejšími Západem a Východem, ale zároveň i místem, které bylo nejvíce otevřeno kulturním vlivům východních civilizací.

Celkové shrnutí nejstarší filozofické problematiky, s níž se setkáváme na samém úsvitu evropského myšlení, provedl v pregnantní formulaci Aristotelés: „*Většina těch, kdo se obírali filozofií, myslila, že počátky všech věcí jsou jen v podobě hmoty. Neboť to, z čeho jsou všechny věci a z čeho na počátku vznikají i do čeho na konci zanikají, při čemž trvá podstata a mění se jen ve svých stavech, to nazývají prvkem a počátkem jsoucna. Proto se také domnívají, že ani nic nevzniká, ani nic nehynie, jelikož stále trvá taková podstata...Počet a povahu takového počátku neuvádějí ovšem všichni stejně. Thalés, původce takovéto filozofie, říká, že je to voda...*“ (zl. A 12, nebo též: *Metafysika I*, 983 b).

Také Hérakleitos z Efesu, podobně jako Milét'ané, hledal odpověď na otázku, která se zcela přirozeně musela vynořovat právě na úsvitu filosofie: z čeho všechny věci pocházejí, z čeho jsou, jaký je jejich základní princip? Za tento prvopočátek a pralátku stanovil Hérakleitos přírodní živel, jenž svou aktivitou, někdy až úděsnou, ztělesňuje snad nejnázorněji schopnost přetvářet věci - oheň (řec. pyr). „Tento svět, týž pro všechny, nestvořil žádný z bohů ani lidí, ale vždy byl, jest a bude věčně živým ohněm, rozněcujícím se podle míry a hasnoucím podle míry“ (zl. B 30 z Klementa a Plútarcha). Všimněme si, že v náznaku nutné pravidelnosti - podle míry, probleskuje opět nejasný ještě pojem zákonitosti, že je tu dále vysloven názor o plné vnitřní soběstačnosti tohoto „nikým nestvořeného“ světa, že je tu představa věčnosti

vyjádřena hylozoisticky jako oheň „věčně živý“ (Aei zoon).

Ve druhé polovině 6. století před naším letopočtem byl rozkvět věd a filozofie ve východní oblasti řecké kolonizace násilně přerušena perskou invazí a ze zpusťšených íónských měst se středisko rozvoje řecké kultury přesunulo do západních kolonií tzv. Velkého Řecka zahrnujících území dnešní jižní Itálie a Sicílie. Po íónské přírodní filozofii se tak vytváří nový proud nejstarší fáze dějin řeckého myšlení, jenž pro svou geografickou lokalizaci bývá někdy nazýván filozofií „italskou“ neboli „italickou“. Tento proud vnesl do řecké filozofie některé nové prvky, které celkově znamenají odklon od íónského empirického přístupu ke skutečnosti založeného na důvěře ve smyslové poznání a položení většího důrazu na rozumovou spekulaci. Ten už byl vlastně do jisté míry patrný i v Hérakleitově nauce o logu. Rozdíly mezi íónským a italským proudem nejsou ostatně tak ostré; přičinila se o to i ta okolnost, že zakladatelské osobnosti „italské“ filozofie byly íónského původu.

Ivan Úlehla: Fyzika a filozofie

Vysvětlete paradox čili aporii eleatské školy tvrdící, že poutník nemůže dosáhnout svého cíle. Poutník má před sebou celou cestu, nejdříve musí ujít polovinu, pak polovinu ze zbylé poloviny, potom polovinu z poslední čtvrtiny atd. až donekonečna. Protože má před sebou nekonečný počet dílů cesty, nemůže nikdy tuto dráhu urazit, tvrdí eleatská škola.

V daném případě máme úlohu: Je dána dráha, jejíž délku zvolíme rovnou 1. Poutník musí ujít celkovou dráhu.

$$1/2 + 1/4 + 1/8 + 1/16 + \dots$$

To je, jak víme, nekonečná geometrická řada a její součet

OTÁZKY A ÚKOLY

1. Co je mytologie? Na kterou dimenzi lidské mentality (konativní, emotivní, kognitivní) mýtus především silně působí? Může to mít následky?
2. Vysvětlete „přechod od mýtu k logu“.
3. Odmítnutí mýtu filozofy mělo pozitivní i negativní (dle M. Machovce) důsledky. Pokuste se tuto kontroverzi vysvětlit.
4. Jak první filozofové vysvětlovali dichotomii „neustálé proměnlivosti“ světa a jeho „věčného trvání“?
5. Ukažte u před Sokratovských filozofů dichotomii smyslového a racionálního „uchopení“ světa.
6. Co je filozofický materialismus, idealismus, gnoseologický optimismus a skepticizmus?

Zdroje:

TRETERA, I. *Nástin dějin evropského myšlení*. 4. vyd. Praha: Paseka, 2002, ISBN 80-7185-171-X, str. 26, 29, 32, 38, 42

ÚLEHLA, I. *Fyzika a filozofie*. 1. vyd. Praha: SPN, 1989, ISBN 80-04-23411-9, str. 28